

Wat zijn belangrijke aandachtspunten in de begeleiding van zorgleerlingen bij de overgang van basisschool naar praktijkschool?

Vraagstellers: Carole Smal, Integraal jeugdbeleid Gemeente Amsterdam, en Jaap Lemereis, afdeling Onderwijs Gemeente Amsterdam

Inleiding

De afdeling Onderwijs en Jeugd van de gemeente Amsterdam bereidt een pilot voor om de integrale zorgstructuren op de basisscholen te verbeteren. Ter voorbereiding op deze pilot wil de gemeente meer inzicht in de begeleiding die de huidige PrO-leerlingen hebben gekregen in de laatste jaren van het basisonderwijs. Het Kohnstamm Instituut voerde daarom een verkennend onderzoek uit naar het voortraject van leerlingen die naar het praktijkonderwijs gaan.

Deze vraag is beantwoord door Desirée Weijers en Margriet Heim van het Kohnstamm Instituut (mheim@kohnstamm.uva.nl)

Interviews

Er zijn vertegenwoordigers geïnterviewd van alle zeven Amsterdamse praktijkscholen. Ook zijn er interviews gehouden met deskundigen die te maken hebben met meerdere Amsterdamse basisscholen en met een vertegenwoordiging van de Toelatings- en Adviescommissie van het samenwerkingsverband VO in Amsterdam. Via deze interviews hebben we achterhaald welke hulp en ondersteuning feitelijk geboden wordt in de basisscholen en hoe de overdracht van informatie over instromende leerlingen tussen basisschool en praktijkschool plaatsvindt.

Korte samenvatting van de resultaten

Twee van de zeven praktijkscholen rapporteren dat er naar hun oordeel relatief veel leerlingen instromen met grote problematiek die niet of onvoldoende aangepakt of onderzocht is in de basisschool. Bij de overige vijf praktijkscholen zijn er enkele leerlingen voor wie dit geldt. De praktijkscholen vinden dat zij over het algemeen onvoldoende op de hoogte zijn van de vorm en inhoud van de eventuele begeleiding of ondersteuning die hun leerlingen in het basisonderwijs hebben gekregen.

Het onderzoek legt knelpunten bloot in de begeleiding en ondersteuning van toekomstige praktijkschoolleerlingen, onder andere door grote klassen in het basisonderwijs en beperkte kennis bij leerkrachten over moeilijk lerende kinderen en het praktijkonderwijs. Daardoor worden toekomstige praktijkschoolleerlingen niet of pas laat gesignaleerd. Ook wordt niet altijd (tijdig) diagnostisch onderzoek verricht, blijft adequate ambulante hulp en ondersteuning soms achterwege en schiet de didactische en sociaal-emotionele begeleiding van deze leerlingen nogal eens tekort. De toeleiding van het basisonderwijs naar het praktijkonderwijs verloopt door ontbrekende informatie in leerlingdossiers niet optimaal. Ouders worden vaak laat geïnformeerd over het toekomstperspectief van hun kind en er is sprake van negatieve beeldvorming rond praktijkonderwijs ('laatste redmiddel') op de basisscholen die afstraalt op de leerlingen waardoor zij met weerstand de praktijkschool binnenkomen.

Aandachtspunten bij de overgang basisschool - praktijkschool

Op basis van de resultaten van de interviews kan een aantal concrete aandachtspunten worden geformuleerd voor een betere aansluiting tussen basisonderwijs en praktijkonderwijs.

1. Identificeer PrO-leerlingen in een vroeg stadium en zet passende begeleiding in

Door specialistische kennis over leerlingen met cognitieve beperkingen in de reguliere basisschool te brengen, kan eerder gesignaleerd worden welke leerlingen mogelijk het beste hun schoolloopbaan kunnen vervolgen op een praktijkschool. Vroege signalering maakt het bovendien mogelijk om deze leerlingen eerder passende begeleiding of hulp te bieden. Tijdig inzetten van passende didactische ondersteuning kan in de vorm van een eigen leerlijn. Met tijdige (mentor)begeleiding en/of jeugdhulp kan de overstap van basisonderwijs naar voortgezet (speciaal) onderwijs goed voorbereid worden. Deze maatregelen dragen bij aan een positieve ontwikkeling van leerlingen en het voorkomen van grote problematiek zoals gedragsproblemen, een laag zelfbeeld of ernstige faalangst op latere leeftijd. Praktijkscholen kunnen reguliere basisscholen adviseren bij het identificeren van PrO-leerlingen (moeten we het perspectief praktijkonderwijs wel aanhouden?), rondom de toeleiding (hoe kun je een leerling zo voorbereiden dat de overgang soepel verloopt?), maar ook rond het onderwijs aan deze leerlingen (wat kun je deze leerlingen aanbieden, hoe kun je deze leerlingen het beste begeleiden?).

2. Neem ouders in een vroeg stadium mee in het proces van de toeleiding naar het praktijkonderwijs

Om acceptatieproblematiek bij ouders van moeilijk lerende kinderen aan te pakken of te voorkomen, zouden ouders eerder en intensiever begeleid moeten worden in de toeleiding naar het praktijkonderwijs. Belangrijk is dat ouders een reëel beeld hebben van de mogelijkheden en leercapaciteiten van hun kind en begrijpen wat dit betekent voor hun kind, zodat zij hun kind goed kunnen ondersteunen in zijn ontwikkeling. Intern begeleiders zouden getraind kunnen worden in het voeren van gesprekken rondom de advisering over leerlingen en het omgaan met de mogelijke weerstand van ouders hierbij. Ouder- en kindadviseurs zouden vanuit hun rol als ondersteuners bij problemen rondom ontwikkeling, opvoeden en opgroeien, ingezet kunnen worden bij het omgaan met acceptatieproblematiek van ouders.

3. Vergroot de kennis van (de inhoud van) het praktijkonderwijs in de reguliere basisscholen

Wanneer kan een leerling het beste naar het praktijkonderwijs worden verwezen en wanneer naar het voortgezet speciaal onderwijs of vmbo met leerwegondersteuning? Meer kennis in het reguliere basisonderwijs over de ondersteuningsbehoeften van verschillende typen leerlingen is nodig om goede passende adviezen te kunnen geven. Praktijkscholen kunnen hierin een rol spelen door basisscholen van informatie te voorzien over moeilijk lerende kinderen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen via de intern begeleiders op de basisscholen. Leerlingen van basisscholen en ouders zouden op een praktijkschool kunnen gaan kijken om te zien wat een praktijkschool inhoudt en hoe zij werken.

4. Zorg voor goede samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp

Veel PrO-leerlingen hebben niet alleen te maken met cognitieve beperkingen, maar ook met andere problemen, zoals gedragsproblematiek. Goede samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp is gewenst, omdat dit een positieve bijdrage kan leveren aan het tijdig inzetten van ambulante begeleiding en ondersteuning en het sneller tot stand brengen van contact tussen het schoolsysteem en zorgsysteem. Een goed en regelmatig contact tussen school en Ouder-

en Kindadviseurs is hierbij cruciaal.

De Ouder- en Kindteams verzorgen ook relevante trainingen, zoals sociale-vaardigheidstrainingen of faalangsttrainingen. Een aanbod van dergelijke trainingen op de school zelf vergroot de kans op een goede transitie van het geleerde naar de dagelijkse leefomgeving van de leerlingen.

5. Verbeter de informatieoverdracht via dossiers en gesprekken

Voor een doorgaande lijn in de begeleiding van leerlingen die vanuit het regulier basisonderwijs naar het praktijkonderwijs gaan, is het belangrijk dat er een volledige en adequate informatieoverdracht plaatsvindt. De volgende punten kunnen hieraan bijdragen:

- De dossiers eerder beschikbaar maken in ELKK.
- Overleg starten tussen het reguliere basisonderwijs, het praktijkonderwijs en het samenwerkingsverband VO om te komen tot een geschiktere vorm en inhoud van de onderwijskundige informatiedocumenten (oki-docs).
- Een warme overdracht in de fase dat de aanvraag voor toelating in het praktijkonderwijs in behandeling is bij de TAC, waardoor het mogelijk wordt goed door te vragen en zo op basis van vollediger gegevens de plaatsbaarheid van leerlingen te bepalen.

6. Besteed meer aandacht aan talenten en sociaal-emotionele ontwikkeling van (moeilijk lerende) leerlingen in het reguliere basisonderwijs

In het reguliere basisonderwijs zou meer aandacht kunnen zijn voor de talenten van leerlingen, vooral van leerlingen bij wie de talenten eerder praktisch of creatief van aard zijn dan cognitief, zodat zij tijdens de basisschoolperiode hun talenten al verder kunnen ontwikkelen. Dit is speciaal voor moeilijk lerende kinderen van belang, omdat zij door hun cognitieve beperking een duidelijk risico lopen op veel faalervaringen in het reguliere basisonderwijs. Door (meer) aandacht te besteden aan de ontwikkeling van hun talenten kunnen deze leerlingen juist succeservaringen opdoen en aan hun zelfvertrouwen werken. Daarnaast zou er meer aandacht moeten zijn voor de algemene sociaal-emotionele ontwikkeling van deze leerlingen. Moeilijk lerende kinderen hebben vaak te maken met bijkomende problemen, zoals faalangst, gedragsproblemen of problemen in de thuissituatie. Meer aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in het regulier basisonderwijs, bijvoorbeeld door structureel (meer) kindgesprekken te voeren, kan positief bijdragen aan de ontwikkeling van moeilijk lerende kinderen. Wanneer er sprake is van problemen op sociaal-emotioneel vlak kan ondersteuning gevraagd worden van een Ouder- en Kindadviseur.

7. Geen verplichte eindtoets voor leerlingen met een PrO-advies

Uit de resultaten van de citotoets, volgt minimaal een advies voor vmbo-basis. Dit werkt verwarrend voor leerkrachten van basisscholen, leerlingen en hun ouders. Leerkrachten zien in dit minimumadvies soms aanleiding om hun oorspronkelijke advies voor praktijkonderwijs ten onrechte te wijzigen naar vmbo met leerwegondersteuning. Als al duidelijk is dat een leerling naar een praktijkschool gaat, is het wenselijk om de citotoets achterwege te laten.

Referentie volledig rapport

Weijers, D. & Heim, M. (2016). *De weg naar het praktijkonderwijs. Een verkennend onderzoek naar de inzet van zorg en onderwijsondersteuning in het voortraject van het*

praktijkonderwijs in Amsterdam. Amsterdam: Kohnstamm Instituut (Rapportnummer 969).

Deze vraag is beantwoord voor het Kennisportaal van KeTJA, Kenniswerkplaats Transformatie Jeugd Amsterdam. Het Kennisportaal wordt gefinancierd door de gemeente Amsterdam en ZonMw. Stel uw vraag op <http://neja.nl/kennisportaal/kennisportaal-stel-een-vraag/>